ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (čtvrtého senátu)

26. května 2011 *

Ve věci C-293/10,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce na základě článku 267 SFEU, podaná rozhodnutím Landesgericht Innsbruck (Rakousko) ze dne 22. dubna 2010, došlým Soudnímu dvoru dne 14. června 2010, v řízení

Gebhard Stark

proti

DAS Österreichische Allgemeine Rechtsschutzversicherung AG,

SOUDNÍ DVŮR (čtvrtý senát),

ve složení J.-C. Bonichot, předseda senátu, K. Schiemann, L. Bay Larsen, C. Toader (zpravodajka) a A. Prechal, soudci,

generální advokátka: V. Trstenjak,
vedoucí soudní kanceláře: A. Calot Escobar,

* Jednací jazyk: němčina.

s přihlédnutím k písemné části řízení,

s ohledem na vyjádření předložená:

– za G. Starka H. Koflerem, Rechtsanwalt,

– za DAS Österreichische Allgemeine Rechtsschutzversicherung AG E. R. Karauscheckem, Rechtsanwalt,

– za rakouskou vládu E. Riedlem, jako zmocněncem,

– za Evropskou komisi K.-Ph. Wojcikem a N. Yerrell, jako zmocněnci,

s přihlédnutím k rozhodnutí, přijatému po vyslechnutí generální advokátky, rozhodnout věc bez stanoviska,

vydává tento

Rozsudek

1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu čl. 4 odst. 1 směrnice Rady 87/344/EHS ze dne 22. června 1987 o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se pojištění právní ochrany (Úř. věst. L 185, s. 77; Zvl. vyd. 06/01, s. 187).

2 Tato žádost byla předložena v rámci sporu mezi pojišťovnou D.A.S. Österreichische Allgemeine Rechtsschutzversicherung AG (dále jen „pojišťovna D.A.S.“) a G. Starkem ve věci zejména platnosti klauzule obsažené ve všeobecných podmínkách pojištění právní ochrany, která pojistitele opravňuje k tomu, aby své plnění na základě tohoto pojištění omezil na úhradu částky, kterou běžně požaduje advokát se sídlem v místě sídla soudu, kterému je předložena věc spadající do působnosti uvedeného pojištění.

Právní rámec

Právní úprava Unie

3 Jedenáctý bod odůvodnění směrnice 87/344 uvádí:

„vzhledem k tomu, že zájmy osob pojištěných na krytí výloh právní ochrany předpokládají, že pojištěný musí mít možnost výběru advokáta nebo jiné osoby náležitě kvalifikované podle vnitrostátního práva k zastupování při jakémkoli soudním nebo správním řízení a kdykoli dojde ke střetu zájmů.“

4 Článek 1 této směrnice stanoví:

„Účelem této směrnice je koordinovat právní a správní předpisy týkající se pojištění právní ochrany [...], aby se usnadnil účinný výkon práva podnikání [svobody usazování] a pokud možno se vyloučil jakýkoli střet zájmů vznikající zejména ze skutečnosti, že pojistitel pojišťuje jinou osobu nebo pojišťuje osobu jak pro případ právní ochrany,

tak i v jiném pojistném odvětví [...], a jestliže by k takovému střetu došlo, umožnit jeho vyřešení."

5 Článek 2 odst. 1 uvedené směrnice zní následovně:

„Tato směrnice se vztahuje na pojištění právní ochrany. Toto pojištění spočívá v závazku nést oproti zaplacení pojistného výlohy spojené s právním řízením a poskytovat další služby přímo spojené s tímto pojištěním, zejména s ohledem na

– zabezpečení náhrady za ztrátu, škodu nebo úraz utrpěný pojištěným, a to mimosoudním urovnáním nebo občanským nebo trestním řízením,

– obhajování nebo zastupování pojištěného v občanském, trestním, správním nebo jiném řízení nebo v souvislosti s jakýmikoli na něj vznesenými nároky."

6 Článek 4 odst. 1 téže směrnice stanoví:

„Každá smlouva na pojištění právní ochrany musí výslovně uznávat, že

a) je-li třeba obrátit se na advokáta nebo na jinou osobu, která má podle vnitrostátního práva vhodnou kvalifikaci k obhajování a zastupování pojištěného nebo k hájení jeho zájmů při jakémkoli soudním nebo správním řízení, musí mít pojištěný možnost si takového advokáta nebo jinou osobu svobodně vybrat;

b) pojištěný musí mít možnost svobodně si vybrat advokáta, nebo jestliže tomu dá přednost, v rozsahu umožněném vnitrostátním právem jakoukoli jinou náležitě kvalifikovanou osobu k hájení svých zájmů, kdykoli dojde ke střetu zájmů."

Vnitrostátní právní úprava

7 Na základě ustanovení § 23 odst. 1 zákona o advokátních tarifech (Rechtsanwaltstarifgesetz, dále jen „RATG") se na odměnu za určité vedlejší úkony advokáta v občanskoprávních sporech použije paušální sazba za jeden úkon.

8 V souladu s ustanovením § 23 odst. 5 RATG však část sazby za jeden úkon vztahující se k těmto úkonům musí být zdvojnásobena tehdy, když advokát provádí úkony právní služby v místě, které je mimo sídlo jeho kanceláře.

9 Rakouský zákonodárce provedl článek 4 směrnice 87/344 prostřednictvím ustanovení § 158k zákona o pojistné smlouvě (Versicherungsvertragsgesetz, dále jen „VersVG"), který zní následovně:

„1) Pojištěný je oprávněn si ke svému zastupování v soudním nebo správním řízení svobodně vybrat osobu, která je profesně oprávněna zastupovat účastníky řízení. Kromě toho si pojištěný k hájení svých dalších právních zájmů může svobodně vybrat advokáta, jestliže dochází ke střetu zájmů s pojistitelem.

2) V pojistné smlouvě může být dohodnuto, že pojištěný si ke svému zastupování v soudním nebo správním řízení může zvolit pouze osoby profesně oprávněné zastupovat účastníky řízení se sídlem kanceláře v místě sídla soudního nebo správního orgánu příslušného k vedení řízení v prvním stupni. V případě, že v tomto místě nemají sídlo své kanceláře alespoň čtyři takové osoby, musí být možnost výběru rozšířena na osoby z obvodu Gerichtshof erster Instanz [(soud prvního stupně)], ve kterém má výše uvedený orgán sídlo.

[...]“

Spor v původním řízení a předběžná otázka

10 Gebhard Stark a pojišťovna D.A.S. byli od roku 1997 vázáni smlouvou na pojištění právní ochrany. Smlouva zahrnovala zejména právní ochranu před pracovními soudy v případě sporů spadajících pod pracovní právo a jako dodatečné plnění pojištění právní ochrany pro osoby vykonávající vedlejší samostatnou výdělečnou činnost.

11 Tato smlouva byla založena na všeobecných podmínkách pojištění právní ochrany (Allgemeine Bedingungen für die Rechtsschutzversicherung) z roku 1997 (dále jen „ARB z roku 1997“). Klauzule 10 těchto podmínek, která vyplývá přímo z ustanovení § 158k VersVG, zní takto:

„1) Pojištěný je oprávněn si svobodně vybrat ke svému zastupování před soudy nebo správními orgány osobu oprávněnou na základě své profese zastupovat účastníky řízení (advokát, notář atd.). Pojistitel je povinen informovat pojištěného o jeho

možnosti svobodného výběru, jakmile je tato právní ochrana požadována pro zahájení správního či soudního řízení.

[…]

3) Právo výběru [svého zástupce] podle odst. 1 […] se [...] omezuje na osoby se sídlem kanceláře v místě, kde má své sídlo soud nebo správní orgán příslušný vést řízení v prvním stupni. V případě, že v místě sídla tohoto soudu nebo tohoto správního orgánu nemají sídlo své kanceláře alespoň čtyři osoby splňující příslušné podmínky, rozšiřuje se výběr na osoby oprávněné k zastupování účastníků řízení, které mají sídlo v obvodu příslušného Landesgericht [(regionální soud)].

[…]“

12 Z předkládacího rozhodnutí vyplývá, že v rozsudku ze dne 16. prosince 2009 Oberster Gerichtshof (Nejvyšší soud) v zásadě uznal za platné cíle sledované ustanovením § 158k odst. 2 VersVG, když rozhodl, že odstavec 3 uvedené klauzule 10 musí být vykládán v tom smyslu, že si pojištěný může rovněž zvolit advokáta usazeného „mimo sídlo“, jestliže se tento advokát zaváže fakturovat své výdaje a svou odměnu, jak by to učinil advokát se sídlem v místě, kde má své sídlo příslušný soud prvního stupně.

13 Gebhard Stark má bydliště v Landecku (Rakousko), lokalitě nacházející se přibližně 600 km od Vídně. Dne 24. března 2006 podal společně s dalšími čtyřmi osobami u Arbeits- und Sozialgericht Wien (soud pro pracovní a sociální záležitosti ve Vídni) žalobu proti svému bývalému zaměstnavateli. Pro zajištění svého zastoupení před tímto soudem G. Stark a ostatní žalobci svobodně zmocnili advokáta se sídlem kanceláře v Landecku.

14 Dopisem ze dne 8. května 2006, zaslaným tomuto advokátovi, pojišťovna D.A.S. potvrdila, že uhradí výlohy spojené se soudním řízením před Arbeits- und Sozialgericht Wien, avšak upřesnila, že svou úhradu omezí na výdaje, které obvykle fakturuje advokát se sídlem v místě, ve kterém má sídlo tento soud.

15 Advokát G. Starka odpověděl e-mailem z téhož dne, že své výdaje nebude fakturovat podle tarifu advokáta se sídlem své kanceláře v obvodu soudu, jelikož finanční zátěž, kterou představuje skutečnost, že se musí jednat u soudu ve Vídni, je pro jeho kancelář velmi vysoká.

16 Na jednání před Arbeits- und Sozialgericht Wien dne 4. července 2008 účastníci tohoto řízení uzavřeli soudní smír.

17 Pojišťovna D.A.S. zaplatila advokátovi G. Starka částku ve výši 5 782,19 eur, která za úkony v rámci tohoto řízení odpovídala výdajům a odměně advokáta se sídlem v územním obvodu Arbeits- und Sozialgericht Wien, které byly vypočítány nikoli podle dvojnásobné sazby za jeden úkon podle ustanovení § 23 odst. 5 RATG, ale podle prosté sazby za jeden úkon vyplývající z ustanovení § 23 odst. 1 RATG. Tato částka nepokryla celkovou výši výdajů a odměny, které G. Starkovi vyfakturoval jeho advokát.

18 Návrhem ze dne 27. února 2009 pojišťovna D.A.S. podala proti G. Starkovi žalobu k Bezirksgericht Landeck (kantonální soud v Landecku) za účelem zaplacení pojistného ve výši 211,46 eur dlužného na základě mezi nimi uzavřené smlouvy na pojištění právní ochrany.

19 Proti tomuto návrhu G. Stark uplatnil námitku započtení založenou na pohledávce ve výši 3 000 eur odpovídající dlužnému zůstatku týkajícímu se nákladů za právní

služby advokáta, který jej obhajoval v rámci řízení před Arbeits- und Sozialgericht Wien, a to s ohledem na uplatnění dvojnásobné sazby za jeden úkon podle ustanovení § 23 odst. 5 RATG. V rámci smlouvy na pojištění právní ochrany uzavřené s pojišťovnou D.A.S. tak vznesl otázku zohlednění rozdílu mezi prostou sazbou za jeden úkon a dvojnásobnou sazbou za jeden úkon za úkony jeho advokáta odpovídající pěti jednáním, která se uskutečnila před tímto soudem. Na podporu této námitky uvedl, že ustanovení § 158k odst. 2 VersVG, jakož i klauzule 10 odst. 3 ARB z roku 1997 jsou v rozporu s právem Unie.

20 Bezirksgericht Landeck návrhu pojišťovny D.A. S vyhověl, když zamítl námitku započtení vznesenou G. Starkem, a v důsledku toho mu uložil, aby pojišťovně D.A.S. zaplatil částku ve výši 211,46 eur a navíc úroky z prodlení. Ve svém rozsudku měl Bezirksgericht Landeck za to, že právo Unie nebrání použití ustanovení § 158k odst. 2 VersVG, jehož účinkem není omezit svobodný výběr, ale pro advokáta „mimo sídlo" ukládá pouze finanční omezení.

21 Gebhard Stark proti tomuto rozsudku podal u předkládajícího soudu odvolání, kde znovu uvedl, že článek 4 směrnice 87/344 brání použití uvedeného ustanovení § 158k odst. 2.

22 Za těchto podmínek se Landesgericht Innsbruck rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžnou otázku:

„Je třeba čl. 4 odst. 1 směrnice 87/344/EHS chápat tak, že jsou s ním v rozporu ustanovení § 158k odst. 2 [VersVG] a na něm založená, ve všeobecných pojistných podmínkách pojistitele právní ochrany obsažená klauzule, podle níž může být dohodnuto, že si pojištěný k zastupování svých zájmů ve správních nebo soudních řízeních může

zvolit pouze osobu k tomuto účelu profesně oprávněnou, která má [...] svou kancelář v místě, kde má sídlo soud nebo správní orgán příslušný vést řízení v prvním stupni?“

K předběžné otázce

23 Podstatou předběžné otázky Landesgericht Innsbruck je to, zda čl. 4 odst. 1 směrnice 87/344 brání vnitrostátní právní úpravě, na základě níž může být dohodnuto, že pojištěný si k zastupování svých zájmů ve správních nebo soudních řízení může zvolit pouze osobu k tomuto účelu profesně oprávněnou, která má svou kancelář v místě sídla soudu nebo správního orgánu příslušného vést řízení v prvním stupni.

K přípustnosti

24 Podle rakouské vlády je položená otázka hypotetická, neboť výsledek řízení nezávisí na odpovědi na tuto otázku vzhledem k tomu, že žalovaný ve skutečnosti není omezen ve svém právu vybrat si svobodně advokáta.

25 V tomto ohledu je podle ustálené judikatury odmítnutí rozhodnutí o předběžné otázce položené vnitrostátním soudem možné pouze tehdy, pokud je zjevné, že žádaný výklad práva Unie nemá žádný vztah k realitě nebo předmětu sporu v původním řízení, jestliže se jedná o hypotetický problém nebo také pokud Soudní dvůr nedisponuje

skutkovými nebo právními poznatky nezbytnými pro užitečnou odpověď na otázky, které jsou mu položeny (viz zejména rozsudek ze dne 24. června 2008, Commune de Mesquer, C-188/07, Sb. rozh. s. I-4501, bod 30).

26 Jak přitom bylo uvedeno v bodech 18 až 21 tohoto rozsudku, vyřešení sporu v původním řízení závisí právě na tom, zda skutečnost, že G. Starkovi nebyly uhrazeny veškeré výdaje a odměna vyfakturované jeho advokátem na rozdíl od případu, kdy by si vybral advokáta se sídlem ve Vídni, je slučitelná s čl. 4 odst. 1 směrnice 87/344.

27 Výklad tohoto ustanovení práva Unie je tedy pro předkládající soud nezbytný, aby mohl rozhodnout spor v původním řízení. Námitku nepřípustnosti vznesenou rakouskou vládou je tudíž třeba zamítnout.

K věci samé

28 Je třeba uvést, že jak z jedenáctého bodu odůvodnění směrnice 87/344, tak z jejího čl. 4 odst. 1 vyplývá, že zájmy osob pojištěných na krytí výloh právní ochrany předpokládají, že pojištěný musí mít možnost výběru advokáta nebo jiné osoby náležitě kvalifikované podle vnitrostátního práva k zastupování při jakémkoli soudním nebo správním řízení.

29 V tomto ohledu již Soudní dvůr rozhodl, že toto ustanovení, které stanoví svobodný výběr zástupce, má obecný dosah a je závazné (viz v tomto smyslu rozsudek ze dne 10. září 2009, Eschig, C-199/08, Sb. rozh. s. I-8295, bod 47).

30 Z toho vyplývá, že taková vnitrostátní právní úprava, jako je právní úprava dotčená ve věci v původním řízení, podle výkladu, který jí přiznal rozsudek Oberster Gerichtshof ze dne 16. prosince 2009 uvedený v bodě 12 tohoto rozsudku, nemůže tento svobodný výběr omezit pouze na advokáty, kteří mají svou kancelář v místě, kde má sídlo soud nebo správní orgán příslušný vést řízení v prvním stupni, anebo pouze na advokáty, kteří se zavážou své výdaje a odměnu fakturovat tak, jak by to učinili prvně uvedení advokáti.

31 V bodech 65 a 66 výše uvedeného rozsudku Eschig však Soudní dvůr konstatoval, že uvedená směrnice neusiluje o úplnou harmonizaci pravidel použitelných na smlouvy na pojištění právní ochrany, takže za současného stavu práva Unie mají členské státy nadále možnost určit režim použitelný na uvedené smlouvy, avšak za podmínky, že je přitom dodržováno toto právo, a zvláště článek 4 směrnice 87/344.

32 Otázka rozsahu úhrady výloh spojených s činností zástupce, která je dotčena ve věci v původním řízení, tak není předmětem výslovné úpravy touto směrnicí. Její ustanovení ani její body odůvodnění totiž neumožňují mít za to, že je v uvedené směrnici určena výše částky, která má být přiznána pojistitelem právní ochrany z titulu krytí výdajů vynaložených osobou zmocněnou k zastupování pojištěného.

33 Svobodný výběr ve smyslu čl. 4 odst. 1 směrnice 87/344 tedy neznamená povinnost pro členské státy, aby pojistitelům za všech okolností ukládaly plnou úhradu výdajů vynaložených v rámci obhajoby pojištěného nezávisle na místě, kde má sídlo osoba profesně oprávněná k jeho zastupování, v porovnání s místem, kde má sídlo soud nebo správní orgán příslušný k rozhodnutí sporu, avšak za podmínky, že tento svobodný výběr není zbaven své podstaty. Tak by tomu bylo v případě, kdyby omezení úhrady těchto výdajů *de facto* znemožňovalo, aby si pojištěný mohl rozumně vybrat

svého zástupce. V každém případě přísluší vnitrostátním soudům, kterým bude případně v tomto ohledu věc předložena, aby ověřily neexistenci omezení této povahy.

34 Kromě toho taková vnitrostátní právní úprava, jako je právní úprava dotčená ve věci v původním řízení, nevylučuje volnost smluvních stran dohodnout se na tom, že pojištění právní ochrany pokrývá rovněž úhradu výdajů spojených s činností zástupců, kteří nemají sídlo v místě sídla příslušného soudu, a to případně oproti tomu, že pojištěný zaplatí vyšší pojistné.

35 V projednávané věci si G. Stark mohl vybrat svého advokáta, aniž proti tomu pojistitel vyjádřil námitky. Navíc má G. Stark nést pouze výdaje související s tím, že kancelář jeho advokáta je vzdálená od sídla příslušného soudu, a dále se s výhradou ověření, která bude muset v tomto ohledu provést předkládající soud, obecně nejeví, že by to mohlo představovat překážku svobodného výběru jeho advokáta.

36 S ohledem na všechny předcházející úvahy je na položenou otázku třeba odpovědět tak, že čl. 4 odst. 1 směrnice 87/344 musí být vykládán v tom smyslu, že nebrání vnitrostátnímu předpisu, na základě něhož může být dohodnuto, že osoba pojištěná na krytí výloh právní ochrany si k zastupování svých zájmů ve správních nebo soudních řízeních může vybrat pouze osobu za tímto účelem profesně oprávněnou, která má svou kancelář v místě sídla soudu nebo správního orgánu příslušného vést řízení v prvním stupni, pokud se toto omezení v zájmu toho, aby svobodný výběr pojištěného ohledně osoby zmocněné k jeho zastupování nebyl zbaven své podstaty, týká pouze rozsahu, v němž pojistitel právní ochrany uhradí výdaje spojené s činností zástupce, a náhrada, kterou tento pojistitel skutečně vyplatí, je dostačující, což přísluší ověřit předkládajícímu soudu.

K nákladům řízení

37 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (čtvrtý senát) rozhodl takto:

Článek 4 odst. 1 směrnice Rady 87/344/EHS ze dne 22. června 1987 o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se pojištění právní ochrany musí být vykládán v tom smyslu, že nebrání vnitrostátnímu předpisu, na základě něhož může být dohodnuto, že osoba pojištěná na krytí výloh právní ochrany si k zastupování svých zájmů ve správních nebo soudních řízeních může vybrat pouze osobu za tímto účelem profesně oprávněnou, která má svou kancelář v místě sídla soudu nebo správního orgánu příslušného vést řízení v prvním stupni, pokud se toto omezení v zájmu toho, aby svobodný výběr pojištěného ohledně osoby zmocněné k jeho zastupování nebyl zbaven své podstaty, týká pouze rozsahu, v němž pojistitel právní ochrany uhradí výdaje spojené s činností zástupce, a náhrada, kterou tento pojistitel skutečně vyplatí, je dostačující, což přísluší ověřit předkládajícímu soudu.

Podpisy.